

між собою. Таким чином, взаємодія інформаційно-змістового, організаційно-управлінського та комунікативного компонентів створює умови для творчої навчально-виховної діяльності студентів з метою формування у них стійкої мотиваційної сфери щодо майбутньої педагогічної творчості.

Література

1. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя.- М.: Педагога, 1987.- 160 с.
- 2.Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1990.- 192 с.
- 3.Поташкин М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя.- К.: Радянська школа, 1988.- 187 с.
- 4.Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька.- Навч.посібник.- К.: 2002.- 270 с.
- 5.Сисоєва С.О. Педагогічна творчість: Монографія.- К.: Каравела, 1998.- 150 с.
- 6.Турсунканова Г.М. Исследование музыкального мышления и проблема творческого развития учащихся-пианистов// Актуальные проблемы музыкального образования: Тематический сборник научных трудов.- К.: Киевская государственная консерватория им.П.И. Чайковского, 1990.- С. 73-86.

УДК 378.6:37].016:78.071.2

Стоянова Г.Д.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

В статье раскрываются особенности формирования коммуникативно-педагогических умений будущих учителей музыки, обосновываются составляющие вербальной коммуникативной деятельности.

Ключевые слова: коммуникативно-педагогические навыки, дирижерско-хоровая подготовка, учителя музыки.

The article describes the features of the formation of communicative and pedagogical skills of the future music teachers, justified verbal components of communicative activity. Keywords: communicative and pedagogical skills, conducting and choral training, teacher of music **Ключевые слова:** коммуникативно-педагогические навыки, дирижёрско-хоровая подготовка, учителя музыки.

Keywords: communicative pedagogical skill, conductor-choral preparation, music masters.

Нова освітня парадигма ХХІ століття спрямувала наукову думку на пошук шляхів забезпечення ефективності навчально-виховного процесу як у шкільній так і у вищій педагогічній освіті. Особливого вирішення ця проблема потребує в умовах підготовки майбутніх учителів музики, враховуючи суттєве скорочення навчальних годин на уроки музики (дві години на місяць) та інші соціально-економічні негаразди в державі. Першим кроком у цьому напрямку є забезпечення майбутніх вчителів музики комплексом комунікативних знань, навичок, умінь, які відносяться до групи комунікативних компетенцій і знаходяться в структурі ключових фахових компетенцій. Це обумовлюється ще й тим фактом, що важливим завданням фахової підготовки учителя-музиканта є:

- озброєння його комплексом знань, навичок, умінь передачі своїм учням національної культурно-історичної спадщини як гаранта вічності життя нації, основоутворювального джерела розуміння і запам'ятовування навчального матеріалу;

- допомога студентам у розвитку відповідні здібності навчальної міжособистісної комунікації, що реалізуються в різних формах шкільної музичної освіти.

У процесі навчального спілкування між учнями і чителем, викладачем і студентами постійно відбувається взаємовплив один на одного, оскільки інформація поширюється, уточнюється, збагачується і виходить на більш якісний рівень.

У процесі комунікації розрізняють сам загальний процес комунікації та окремі комунікативні дії. Відносно нашого дослідження нас більше цікавив комунікативно-пізнавальний процес, в основі якого закладена інтерпретація текстових повідомлень, у яких “окремі слова виступають як знак – *квазіоб’єкт* (від лат. *quasi* – ніби, майже), той, що заміщує реальний об’єкт (Т. Дрідзе, В. Кобильченко, J. Habermas та ін.). Зокрема J. Habermas розглядає комунікативні дії як знакову, вербальну, символічну взаємодію.

Багато дослідників (О. Головаха, М. Каган, О. Киричук, Я. Коломинський, Б. Ломов, Н. Паніна, О. Петровський та ін.) звертають увагу на те, що процес спілкування, в якій би формі він не виражався, за своєю суттю є не просто діяльністю, а продуктом взаємодії зовнішніх (об’єктивних) та внутрішніх (суб’єктивних) факторів.

Відзначаючи особливе призначення учителя музики серед інших вчителів предметників, треба постійно пам’ятати, що перш за все він має бути еталоном естетичної культури, призначення якого - культивувати і примножувати твори національної і всесвітньої культури, бути пропагандистом і розповсюджувачем кращих її зразків. У цьому контексті актуалізується проблема професійно-педагогічного мовлення і визначення правил навчальної комунікації спочатку між викладачем і студентом, а потім і між вчителем і учнями. З урахуванням цих позицій, метою даної статті є визначення значення і ролі мовлення в процесі професійної діяльності вчителя музики і керівника дитячого вокально-хорового колективу. Розкриття функціональних можливостей слова та елементарних правил навчальної комунікації на уроках музики і в творчому колективі.

Розглядаючи основні труднощі навчальної взаємодії між студентами і викладачами В. Орлов пише: “Дослідження в галузі педагогічної психології свідчать, що значна частина педагогічних труднощів обумовлена не стільки недоліками наукової і методичної підготовки викладачів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування. Аналіз перших професійних кроків викладачів показує, що вони визначають вибір напрямку, яким піде подальша еволюція професійно-педагогічного спілкування. Причому важлива не лише еволюція а й становлення педагогічного спілкування від пасивно-інформативного стилю до авторитарно-монологічного або довірливо-діалогічного. До комунікативних якостей педагога зазвичай відносять постановку голосу, міміку й пантоміміку, володіння емоціями, настроєм тощо. До бажаних якостей зараховують артистичність, почуття гумору, товариськість. Сюди ж, безумовно, слід віднести доброзичливість по відношенню до студентів. Добре відомо, що кінцевий рівень оволодіння мовою багато в чому залежить від уміння викладача створювати емоційно-невимушену атмосферу заняття” [5, 74, 75].

До правил міжособистісного спілкування, що оптимізують творчу взаємодію учнів і вчителя (керівника дитячого вокально-хорового колективу, ми відносимо:

- створення сприятливої, невимушеної, мотиваційно обумовленої атмосфери музичного навчання учнів шкільного віку;
- демократично-доброзичливий стиль спілкування з аудиторією, за допомогою якого можна усунути небажані комунікативні бар’єри, труднощі навчання, досягнення спільної мети;
- встановлення постійного візуального і вербального контакту з кожним учнем (за рахунок зверненням на ім’я, створенням діалогового принципу засвоєння навчальної інформації тощо);
- створення ситуації самоаналізу особистих висловлювань, відчуттів, вміння рефлексувати;
- створення ситуації успіху з метою розкриття потенційних можливостей учня, впевненості в його навчальних діях, підтримання його особистісної значущості тощо).

Тому одним з першочергових завдань педагогічної освіти виступає оволодіння студентами різними видами професійної мовленнєвої діяльності (монологічного і діалогічного мовлення, аудіювання (від лат. *audio* – чую, слухаю, що вказує на зв’язок зі звуком, слухом, способом запису і відтворення звукової інформації тощо). Для розкриття й передачі вербальними засобами суті всього масиву музикознавчих знань і знань з художньої культури майбутнього учителя

музики необхідно звернути увагу на забезпечення словникової, понятійно-термінологічної бази знань студента з метою використання таких функціональних можливостей слова як:

- матеріальної основи мислення (в тому числі і творчої, яка забезпечує продуктивність розумової діяльності особистості);
- звукового (вербального) подразника, сигналу, що несе в собі енергетично-інформаційний зміст;
- вірогідності озвучення музично-культурологічних знань, виражених через слово;
- дієвого акустично-звукового комплексу відображення емоційно-насиченої характеристики музичного твору (через синтез різних інтонаційних відтінків, акцентуацій, вербально вираженої динаміки висловлювань тощо);
- ефективного засобу, що забезпечує запам'ятовування, реалізацію і граматично-художній лад мовлення;
- засобу вербальної комунікації, емоційно-художнього вираження характеру, настрою музичного твору [5, 104].

Останнім часом в наукових дослідженнях з психології, психолінгвістики, лінгводидактики все частіше зустрічається таке поняття як “мовленнева особистість”. М. Вашуленко “мовленневу особистість” визначає таким чином: “це людина, яку розглядаємо з точки зору її готовності виконувати мовленнєві дії, та, яка привласнює, для якої мова є мовленням. Мовленнева особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати. Готовність до мовлення дуже важлива і людина психічно формується одночасно з формуванням цієї готовності. Готовність суб'єкта використовувати мову в своїй діяльності можна назвати **мовленнєвою здібністю**. У сучасній психології розроблено модель мовленнєвої здібності. В ній закладено, з одного боку, найважливіші складові мовної системи, а з іншого основні види мовленнєвої діяльності – слухання і розуміння (аудіювання), говоріння, читання і письмо” [2, 11].

На основі вищезазначеного нами були розроблені обов'язкові складові мовленнєвої діяльності, якими учитель має володіти в процесі професійної навчальної комунікації:

- 1) правильність висловлювань, подачі навчальної інформації (дотримання мовних норм, нормативність мовлення, дотримання основних ознак правильного мовлення: чіткої артикуляції, літературної вимови тексту, використання правильної інтонації відповідної задуму висловлювання, логічні наголоси, паузи, темп тощо);
- 2) швидкість і ритмічність, темпоритм висловлювання відповідний інформаційному змістовому наповненню (логічно обумовлений і правильно розподілений у часі текст висловлювання);
- 3) художньо-виражальна і емоційна насиченість висловлювання (використання в мовленнєвій діяльності всього арсеналу понятійно-термінологічної бази професійних знань учителя музики, багатства художніх мовних засобів
- 4) адекватність вибору мовних форм і стиля спілкування, артистизм (відповідно до теми, мети заняття, контингенту аудиторії, норм мовного етикету).

Надання українській мові статусу державної веде до активізації її соціально-діяльній функції, удосконалення понятійно-лінгвістичної і комунікативно-культурознавчої змістових ліній фахового навчання в інститутах мистецтв педагогічних університетів, де накопичення і використання в практиці музично-педагогічного понятійно-термінологічного словника виступає показником збагаченого професійного тезаурусу студента.

Найбільш сприятливі умови для розвитку культури професійного мовлення формуються в таких колективних видах діяльності майбутнього вчителя музики як хорівий клас, де закладаються основи керівника дитячого вокально-хорового колективу і здійснюється практичне опанування диригентсько-хоровою майстерністю.

Як відомо, вербальні засоби комунікації завжди супроводжуються невербальними (мімікою, пантомімікою, жестами), які краще допомагають розкрити зміст спілкування, підкреслюють ступінь емоційності й визначають характер комунікації. Саме на заняттях з хорового диригування і в хоровому класі від студента вимагається художньо-емоційне відтворення музичного образу через мануальну техніку, диригентську позу і мімічне його розкриття.

Мова, як вербальна основа будь якого навчального процесу, в хоровому класі і в класі диригування є засобом теоретичного озброєння студента диригентським досвідом, ядром встановлення творчих стосунків між викладачем і студентом. Етика навчального процесу створює позитивну психологічну установку на сприймання навчальної інформації, взаєморозуміння, взаємоповагу, толерантні стосунки, допомагає студенту усвідомити й опанувати загальнолюдські культурні цінності, сформувати високу духовність, музично-художні смаки високого гатунку, субординації і поваги до вчителя [4, 102].

Отже, аналіз наукової літератури показав, що мова, акумулюючи в собі соціально-історичний і художньо-естетичний досвід попередніх поколінь, органічно поєднує в собі всі сфери життєдіяльності суспільства взагалі і кожного громадянина зокрема. З метою збагачення духовного життя певного суспільства і духовного світу кожної підростаючої особистості, необхідно, перш за все, сформувати процеси адекватного мовлення учителя, щоб він умів засобами художнього слова достукатися до свідомості учня, захопити його емоційно-образними засобами музичного мистецтва, і допоміг йому розкрити творчий потенціал.

Література

1. Бордюк О.М. Методичні засади реалізації інформаційно-комунікаційних технологій в мистецькій освіті / Бордюк О.М. // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи, вип. 27. – 2011. – С. 20-25.
2. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання / М. Вашуленко // “Початкова школа”, № 1, 2001. – С. 11-14.
3. Голик Григорій. Психологія диригентсько-хорової діяльності / Григорій Голик / Драгобич: Вимір, 2000. – 108 с.
4. Куненко Л.О. Формування професійної культури мовлення як фактора творчого потенціалу майбутнього вчителя музики на заняттях з хорового диригування / Л.О. Куненко // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002. – Вип. 7. – 101-105.
5. Майстерність педагогічного спілкування // Педагогічна майстерність викладача мистецьких дисциплін: навч.-метод. Посібник / [В.Ф. Орлов, О.О. Фурса, О.В. Баніт]. – К.: Едельвейс, 2012. – С. 72-109. (272 с.)
6. Падалка Г.М. Принципи і педагогічні умови навчання мистецтва / Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Падалка Галина Микитівна. – Херсон : ХДПІ, 1995. – 104 с.
7. Проворова Є.М. Методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.: 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання” / Є.М. Проворова. – К.: НПУ імені М. Драгоманова, 2008. – 19 с.
8. Стулова Г. П. Дидактические основы обучения пению: [учебное пособие] / Галина Павловна Стулова / [науч. ред. В.В. Мерцалова]. – М.: МГПИ имени В.И. Ленина, 1988. – 69 с.
9. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
10. Щолокова О.П. Компетентнісний підхід у просвітницькій діяльності вчителя музики / О.П. Щолокова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 11 (16). – С. 15-19.